

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 26 februari 1943 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I propositionen nr 2 har Kungl. Maj:t å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd (bilaga 18, punkt 2 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1943) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 26,400,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 25, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 januari 1943, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle må i huvudsaklig överensstämmelse med de av föredragande statsrådet i sistnämnda statsrådsprotokoll uppdragna riktlinjerna överföras till Svenska skifferoljeaktiebolaget samt att Kungl. Maj:t må vidtaga i samband därmed erforderliga åtgärder,

dels ock till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 under kapitalbudgeten: fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 25,600,000 kronor.

Vidare har uti en inom andra kammaren av herr *A. Törnkvist* väckt motion (II: 296) hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25 måtte uttala sig för att, i avvaktan på ytterligare erfarenheter på skifferoljeproduktionens område, Kinnekulleverket förblir under sin hittillsvarande ledning, samt att Kungl. Maj:ts proposition i övrigt måtte bifallas.

I fråga om de skäl, motionären anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Samordnande av flottans skifferoljeverk och den av Svenska skifferoljeaktiebolaget bedrivna verksamheten.

Staten förvärvade år 1932 en på enskilt initiativ utförd försöksanläggning för oljeskifferdestillation å Kinnekulle. Efter utbrottet av det nu pågående kriget har denna anläggning utbyggt, så att där för närvarande utvinnas ungefär 7,000 ton olja om året. För utbyggandet ha hittills anvisats tillhoppa

11,136,000 kronor. Detta skifferoljeverk, som tillkommit i första hand för att säkerställa marinens behov av flytande bränsle, omhänderhaves av marinförvaltningen och ingår i försvarsväsendets fastighetsfond under rubrik marinförvaltningens delfond. I anslutning till verket hava för medel, som av 1941 års riksdag anvisats såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket, uppförts vissa tjänstemanna- och arbetarbostäder, vilka tills vidare förvaltas av egnahemsstyrelsen.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades i januari 1941 med ett aktiekapital av 15,000,000 kronor, varav Kungl. Maj:t och kronan tecknade 14,999,400 kronor. År 1942 ökades aktiekapitalet med 11,000,000 kronor till 26,000,000 kronor. Ökningen finansierades genom ett statsanslag å motsvarande belopp. Bolagets verksamhet är förlagd till Kvarntorp i Ekeby socken av Örebro län. Verket är för närvarande utbyggt för en årsproduktion av 29,000 ton olja, vartill kommer den oljemängd, som redan nu erhålles vid den försöksanläggning för utvinning av olja enligt den s. k. Ljungströmsmetoden, till vilken medel anvisats av 1941 års riksdag (skrivelsen nr 513).

När föredragande statsrådet år 1940 i egenskap av chef för handelsdepartementet hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå samma års urtima riksdag att anvisa medel till bildande av Svenska skifferoljeaktiebolaget, framhöll statsrådet bl. a., att tanken att åt detta bolag anförtro även handhavandet av Kinnekulleverket borde närmare övervägas. Sedan Kungl. Maj:t i proposition nr 63 av riksdagen äskat anslag för angivna ändamål, uttalade *riksdagen* i sin med anledning härav avlåtna skrivelse nr 81 — jämte det riksdagen meddelade att propositionen vunnit dess bifall — att det syntes både naturligt och önskvärt att staten i en eller annan form samordnade de krafter, som arbetade på ett nyttiggörande av landets skifferoljetillgångar, samt att vid anordnande av en gemensam ledning för de båda företagen garantier i möjligaste mån självfallet borde skapas för att flottans behov av flytande bränsle bleve vederbörligen beaktat, samtidigt som ledningen tillförsäkrades största möjliga sakkunskap. I samband med att 1941 års riksdag i skrivelsen nr 305 anmälde sitt beslut om anvisande av medel till teckning av ytterligare aktier i bolaget underströk riksdagen, att nu ifrågavarande spörsmål borde bringas till sin lösning så fort lämpligen kunde ske.

I sin den 10 september 1942 dagtecknade promemoria med utredning och förslag rörande bolagsdrift vid vissa försvarsväsendet tillhöriga industri- anläggningar har *1942 års militära bolagsutredning* föreslagit, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle måtte sammanslås med Svenska skifferoljeaktiebolaget samt att bolaget skulle erlägga betalning härför genom att till staten överlämna nyemitterade aktier i bolaget till belopp, svarande mot Kinnekulleverkets på visst sätt beräknade värde.

Vad bolagsutredningen härom anfört samt i fråga om överflyttning av personal från statstjänst till statligt bolag ävensom rörande ordnandet av pensionsfrågan för denna personal hänvisas till sid. 3—5 av förenämnda propositionen nr 25 till årets riksdag.

Samtliga i ärendet hörda myndigheter hava tillstyrkt Kinnekulleverkets

överförande till skifferoljebolaget, *marinförvaltningen* dock med det förbehåll, som innefattas i följande uttalande.

I tidigare avgivna yttranden har marinförvaltningen framhållit, att med avgörandet av frågan om en sammanslagning borde anstå, till dess verken utbyggt och driften hunnit stabiliseras. Denna uppfattning har varit grundad på vetenskapen om att man å ömse håll dessförinnan vore fullt upptagen med arbete, som helt krävde ledningens tid och uppmärksamhet, och har icke jävats av gjorda erfarenheter. Marinförvaltningen har emellertid i princip intet att erinra mot en sammanslagning, när tidpunkten härför är lämplig, dock under den bestämda förutsättningen att marinförvaltningen genom representation i det gemensamma bolagets styrelse beredes erforderligt inflytande vid bolagets administration samt att den speciella sakkunskap som ämbetsverket förfogar över allt framgent kommer att utnyttjas för utvecklingen av den inhemska oljeindustri som bolaget kommer att hava hand om.

Föredragande statsrådet har beträffande propositionen i nu förevarande del anfört följande.

Den nu lämnade redogörelsen synes mig icke kunna föranleda till annan slutsats än att det av riksdagen ifrågasatta samordnandet av flottans skifferoljeverk å Kinnekulle med den av Svenska skifferoljeaktiebolaget bedrivna verksamheten icke längre bör uppskjutas. Den av marinförvaltningen uttalade uppfattningen att med avgörandet av denna fråga borde anstå till dess anläggningarna utbyggt och driften hunnits stabiliseras kan jag följaktligen icke dela. Enligt min mening skulle en nu genomförd samordning vara ägnad att öka förutsättningarna för ett tillfredsställande resultat av den utvidgning av de båda företagen, som med det snaraste synes böra komma till stånd, ävensom av de ytterligare åtgärder för dessas utbyggande, varom i framtiden kan bliva fråga. Det torde utan tvekan vara lämpligast, att samordnandet genomföres på det sätt att Kinnekulleverket överföres till bolaget och att bolaget sålunda för framtiden får svara för driften såväl därstädes som vid Kvarntorp. Överförandet synes böra ske i den formen att bolagets aktiekapital ökas med visst belopp och att däremot svarande aktier utgivas till staten. Mot de av bolagsutredningen i sådant hänseende uppdragna riktlinjerna har jag icke funnit anledning till erinran. Bolagets aktiekapital synes alltså böra ökas med det nettobelopp, vartill Kinnekulleverkets tillgångar vid tiden för överförandet äro upptagna i statsräkenskaperna, varefter de i samband härmed till staten utgivna aktierna uppföras bland statens aktietillgångar. Detta förfaringssätt skulle innebära, att sistnämnda tillgångar uppskrevos med 2 å 3 miljoner kronor, samtidigt som försvarsväsendets fastighetsfond nedskrevos med samma belopp. Häremot kan visserligen invändas, att aktierna i skifferoljebolaget knappast kunna väntas lämna någon avkastning, varför de enligt vedertagna principer icke böra i statsbokföringen upptagas såsom en tillgång. För närvarande torde man likväl kunna bortse härifrån. Det synes naturligt att frågan om avskrivning upptages till prövning vid den översyn och värdering av vissa statens aktieinnehav och andra investeringar som torde bliva aktuell, när förhållandena medgiva en avveckling av krishushållningen.

Det av marinförvaltningen framförda önskemålet om åtgärder för tillgodo-scende av de militära myndigheternas anspråk på medbestämmanderätt i fråga om bolagets förvaltning bör övervägas i samband med sammanslagningens stulliga genomförande.

De av bolagsutredningen uppdragna riktlinjerna för tillvägagångssättet vid

överförandet av personal från statstjänst till statligt bolag synas mig i princip kunna tillämpas vid den sammanslagning, varom nu är fråga. Uppenbarligen bör därvid, på sätt utredningen jämväl framhållit, tillses, att arbetare, som överflyttas, icke därigenom kommer i ett försämrat läge beträffande rätten till pension. Hur denna rätt lämpligast bör tryggas kan emellertid, såsom av utredningens promemoria framgår, vara föremål för delade meningar, och jag är icke beredd att nu taga slutgiltigt ställning till denna fråga.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma tidpunkten för Kinnekulleverkets överförande till Svenska skifferoljeaktiebolaget. Jag utgår emellertid från, att de för överförandet erforderliga åtgärderna skola kunna vidtagas före utgången av innevarande budgetår.

Till det av bolagsutredningen väckta förslaget om Svenska skifferoljeaktiebolagets överflyttande från handels- till försvarsdepartementets förvaltningsområde kan jag icke ansluta mig. Jag finner de av statskontoret och statens industrikommission ävensom av bolagets styrelse mot förslaget anförda skälen övertygande.

Jag finner icke anledning att nu till behandling upptaga frågan om bestridande av de årliga beredskapskostnader, som kunna uppkomma vid fredsdrift för skifferoljeverkens underhåll och för täckning av merkostnaderna vid skifferoljetillverkningen i förhållande till försäljningspriset å importerad olja.

Utbyggande av anläggningarna å Kinnekulle och vid Kvarntorp.

Vid Kinnekulleverket framställes för närvarande olja i två ungsbus, inrättade enligt det s. k. Berghska systemet och rymmande vardera 16 ugnblock, där skiffen destilleras och därvid uppkommande koks förbrännes. Rökgaserna från koksförbränningen ledas genom avgaspannor ut i fria luften. Destillationsprodukterna kondenseras i luftkylare och vattenkylare, varvid olja och kondensvatten avskiljas samt den kvarvarande gasen, som är värmekraftig och vätesvavelrik, avledes till ett svavelverk, där med utnyttjande av värmen från avgaspannorna ur vätesvavlan framställes högvärdigt svavel. Ur den från vätesvavlan befriade gasen utvinnes gasbensen vid en anläggning, som tagits i bruk i början av december 1942. Ångan från avgaspannorna utnyttjas även för framställning av all för verket behöfvlig elektrisk energi. Verket är således självförsörjande beträffande såväl ånga som elektrisk kraft. Skiffen erhålles från dagbrott i anläggningarnas omedelbara närhet.

Vid Kvarntorp framställes olja dels enligt den s. k. Ljungströmska metoden — vilken innebär utvinnande av oljegas direkt ur jorden genom elektrisk uppvärmning av skiffermassan — och dels i två Bergh-ugnar, utförda såsom kopior av de vid Kinnekulleverket befintliga, en s. k. IM-ugn och en s. k. Rockesholmsugn. Vidare finnas därstädes bl. a. två svavelverk, en anläggning för utvinnande av gasbensen, en toppningsanläggning för de utvunna råoljeprodukternas första grovraffinering, en ånggenereringsanläggning, avsedd att tillgodose verkets behov av ånga, vilket behov huvudsakligen förefinnes i svavelverken men också i Rockesholms-, gasbensen- och toppningsanläggningarna, samt slutligen en kraftcentral, varest med utnyttjande av den för andra

ändamål erforderliga ångan produceras viss del av den för verket behövliga elektriska energien. Icke heller vid Kvarntorp förekommer underjordisk brytning av skiffer.

Statens bränslekommission har i skrivelse den 28 april 1942 hemställt dels om omedelbar utbyggnad av landets skifferoljeindustri till en årlig totalproduktion av 81,000 ton olja dels ock om utredning angående ytterligare utbyggnad av densamma till en årskapacitet av 150,000 ton.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 16 juni 1942 anbefallt *marinförvaltningen* och *Svenska skifferoljeaktiebolaget* att i samråd inkomma med förslag till och kostnadsberäkningar för en utbyggnad av flottans skifferoljeverk å Kinnekulle och bolagets anläggning i Kvarntorp till en sammanlagd årlig tillverkningskapacitet av 81,000 ton, hava ämbetsverket och bolaget med skrivelse den 3 oktober 1942 inkommit med den begärda utredningen i ämnet. Ämbetsverket och bolaget, som därvid utgått från att de redan befintliga skifferverkan å Kinnekulle och i Kvarntorp skola kunna producera sammanlagt 39,000 ton råolja per år, varav vid förstnämnda anläggning 10,000 ton och vid sistnämnda anläggning 29,000 ton, hava föreslagit en ytterligare utbyggnad av dessa anläggningar, så att deras årliga kapacitet skulle ökas med sammanlagt 42,000 ton, varav skulle komma 10,000 ton å oljeverket å Kinnekulle och 32,000 ton å oljeverket i Kvarntorp. Kostnaderna för de sålunda föreslagna nya anläggningarna hava beräknats till 28,800,000 kronor.

Då såväl i Kinne-Kleva som i Kvarntorp vissa anläggningsdelar visat sig hava en större kapacitet än som erfordras för den nuvarande driften hava *marinförvaltningen* och bolaget enats om att Kinnekulleverket borde utbyggas med en ugnsenhet enligt där förutvarande system och Kvarntorpverket med två anläggningar enligt där förutvarande system. Genom denna utbyggnad beräknas kapaciteten hos Kinnekulleverket bliva omkring 20,000 ton och hos Kvarntorpverket omkring 39,000 ton, alltså sammanlagt omkring 59,000 ton råolja per år. För framställning av återstående 22,000 ton har såsom ett alternativ från *marinförvaltningens* sida föreslagits uppförande av ett helt nytt verk vid Hällekiis å Kinnekulle. Från *skifferoljebolagets* sida har föreslagits, att återstående 22,000 ton skulle utvinnas enligt den Ljungströmska metoden, d. v. s. genom skifferbergets upphettning in situ med elektrisk energi.

Marinförvaltningen har i särskild skrivelse den 3 oktober 1942 åberopat en av förvaltningschefen vid Kinnekulleverket, *bergsingenjören Sven V. Bergh* verkställd utredning, enligt vilken den sålunda föreslagna utbyggnaden av anläggningarna å Kinnekulle skulle draga en kostnad av 10,100,000 kronor och kunna ske i vissa i propositionen närmare angivna etapper.

Svenska skifferoljeaktiebolagets styrelse har i särskild skrivelse den 3 oktober 1942 som huvudförslag föreslagit, att bolagets anläggningar i Kvarntorp kompletteras med dels en Ljungströmsanläggning för en beräknad produktion av 22,000 ton per år och dels en utbyggnad av den nuvarande anläggningen med en Berghugn av samma storlek som de två redan uppförda samt med en Rockesholmsugn med hälften av den nuvarandes kapacitet. Berghanlägg-

ningens bidrag till produktionsökningen beräknas uppgå till 6,400 ton råolja och gasbensin och Rockesholmsugnens till 3,900 ton råolja och gasbensin eller tillsammans 10,300 ton, vilket för säkerhets skull avrundats till 10,000 ton.

Kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen och statens bränslekommission hava avgivit utlåtanden i ärendet.

Direktören Håkan Abenius, vilken anlåtats såsom sakkunnig vid ärendets beredning inom handelsdepartementet, har i en upprättad promemoria föreslagit, att utbyggnaden av landets skifferoljeindustri till en årlig produktionskapacitet av 81,000 ton fördelas med allenast 13,000 ton å Kinnekulleverket och återstoden, eller således 68,000 ton, å oljeverket vid Kvarntorp. Vid en utbyggnad enligt detta förslag beräknas kostnaderna för nyanläggningarna till 26,000,000 kronor. I sin promemoria, daterad den 15 december 1942, har Abenius framhållit bland annat, att vid utbyggnad av landets skifferoljeindustri till en årsproduktion av 81,000 ton olja två alternativ kunna tänkas.

Alt. I. Kinne-Klevaverket bibehålles vid nuvarande storlek, men produktionen ökas genom att rikare skiffer tillföres verket. Övrig produktionsökning förlägges till Kvarntorp.

Alt. II. Utbyggnaden sker i enlighet med marinförvaltningens och skifferoljebolagets förslag med vissa modifikationer i fråga om utbyggnaden i Kinne-Kleva.

Över Abenius promemoria hava infordrade utlåtanden avgivits av marinförvaltningen och Svenska skifferoljeaktiebolagets styrelse.

Föredragande statsrådet har i nu föreliggande del av propositionen anfört följande.

Vid övervägande av åtgärder för skifferoljeindustriens utbyggande torde man hava att utgå från det i bränslekommissionens skrivelse den 28 april 1942 framförda önskemålet om en omedelbar ökning av oljeproduktionen till 81,000 ton per år. Därmed skulle vinnas en icke obetydlig förbättring i landets försörjning med flytande bränsle, låt vara att förbättringen varken skulle inträda omedelbart eller medföra att förbrukningen av dylikt bränsle bleve oberoende av import. För närvarande synes den sammanlagda oljeutvinningen vid Kinnekulle- och Kvarntorpverken motsvara en årlig produktion av omkring 37,000 ton, gasbensin däri inräknad. För uppnående av en årsproduktion om 81,000 ton erfordras således, att skifferoljeindustrien sättes i stånd att leverera ytterligare omkring 44,000 ton. Detta bör enligt min mening ske snarast möjligt och efter det riktlinjer, vilka av mig i det följande angivas.

Med hänsyn till de vid Kvarntorp befintliga oljeskifferfyndigheternas obestriddliga överlägsenhet beträffande såväl kvalitet som kvantitet torde den produktionsökning, varom nu är fråga, huvudsakligen böra åvägabringas genom utbyggnad av anläggningarna därstädes och endast så stor del av den erforderliga oljemängden, som kan utvinnas genom tillgodogörande av oljekarare skiffer, uttagas vid Kinnekulleverket. Oljeutvinningen därstädes motsvarar för närvarande ungefär 7,000 ton om året. Vad tillvägagångssättet för ernående av en produktionsökning vid Kinnekulleverket angår är jag närmast benägen att förorda det av Abenius framlagda, såsom alternativ I be-tecknade förslaget, vilket innebär att skifferbrytningen i fortsättningen för-

lägges till ett cirka 2 km från det nuvarande oljeverket beläget område vid Ödbogården och Haggården, där skiffern är oljerikare än i det brott i oljeverkets omedelbara närhet, som för närvarande kommer till användning, samt att till det nya brytningsområdet framdrages ett gruvspår, å vilket den brutna skiffern utan föregående krossning skall forslas till förädlingsanläggningarna vid Kinne-Kleva. Lika med skifferoljebolagets styrelse finner jag försiktigheten bjuda, att Kinnekulleverkets produktionsförmåga efter en sådan omläggning av brytningen icke uppskattas till mer än 11,000 ton olja per år. Kostnaderna för detta alternativ hava av Abenius beräknats till 500,000 kronor, därav 175,000 kronor för markförvärv och 325,000 kronor för framdragande av spår, iordningställande av brottet samt komplettering av den rullande materielen. Ehuru denna kostnadskalkyl måhända kan komma att visa sig icke hållbar, anser jag densamma kunna tillsvidare godtagas. Det bör emellertid enligt min mening överlämnas åt skifferoljebolagets ledning att avgöra huruvida icke i stället, på sätt Bergh föreslagit, transporten av skiffer från det nya brytningsstället lämpligen bör ske med linbana. Den ökning av anläggningskostnaderna, som skulle förorsakas härav, läser icke vara större än att bolagsledningen skall kunna utan statsmakternas ingripande täcka densamma. Likaledes läser det böra ankomma på bolagsledningen att, om och när så erfordras, med tillgängliga medel vidtaga anstalter för renovering, helt eller delvis, av de vid Kinnekulleverket förefintliga anordningarna för krossning av skiffern.

Jag får i detta sammanhang anmäla att, sedan 1941 års riksdag (skrivelse nr 303) till utvidgning av Kinnekulleverket å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisat ett reservationsanslag av 1,350,000 kronor, därav 700,000 kronor avsetts till uppförande av ugnar för destillering av skifferstybb, samt anslaget därefter ställts till marinförvaltningens förfogande för angivna ändamål, marinförvaltningen i skrivelse den 16 januari 1943 på anförda skäl hemställt om medgivande för ämbetsverket att i stället få använda de för destillationsugnar avsedda medlen till uppförande av en anläggning för nodulisering (brikettering) av skifferstybb. Statens bränslekommission har i häröver infordrat utlåtande — med förmälan att kommissionen ansåge sig icke kunna bedöma riktigheten av den föreslagna investeringen samt under hänvisning till att i propositionen nr 2 till innevarande års riksdag behådats en sammanslagning av Kinnekulleverket och Svenska skifferoljeaktiebolaget — sagt sig anse, att sistnämnda medel borde användas endast på det sätt, som vid samråd mellan marinförvaltningen och skifferoljebolaget befunnes lämpligt. Även enligt min mening bör i fråga om användningen av dessa medel samråd ske mellan marinförvaltningen och bolaget. Därest riksdagen intet har att däremot erinra, synes därvid böra kunna bestämmas, att med anlåtande av medlen i fråga skall vid Kinnekulleverket uppföras en anläggning för nodulisering av skifferstybb.

Av marinförvaltningens redogörelse för bostadsförhållandena vid Kinnekulleverket framgår, att dessa ännu lämna åtskilligt övrigt att önska, i det att en stor del av verkets personal icke kunnat beredas bostad inom rimligt avstånd från arbetsplatsen. Enligt vad marinförvaltningen uppgivit är huvudparten av den till 275 man uppgående arbetarstammen nödsakad bo på ett avstånd från verket, som varierar mellan 3 och 36 km fågelvägen. Vilka olägenheter detta måste medföra för driften ligger i öppen dag. Ämbetsverkets nu gjorda, av egnahemsstyrelsen tillstyrkta hemställan avser beredande av bostad åt 30 gifta och 24 ogifta befattningshavare genom uppförande av 4 enfamiljsvillor, 8 småstugor och 4 bostadshus för en kostnad av tillhoppa 400,000 kronor, i vilket belopp även ingå oförutsedda utgifter och kostnaden för ordnande av vattentäkt. Jag tillstyrker, att detta belopp anvisas för möj-

liggörande av en dylik utvidgning av bostadsbeståndet vid Kinnekulleverket. Det torde sedermera få bli föremål för närmare övervägande, i vilken ordning och omfattning ifrågavarande byggnadsprogram bör genomföras. — Det av luftskyddsinspektionen i detta sammanhang framställda önskemålet om anordnande av skyddsrum för såväl de nu planerade bostäderna som det vid verket redan befintliga bostadsbeståndet torde efter verkets överlåtande till skifferoljebolaget kunna utan svårighet tillgodoses av bolaget. Vid sådant förhållande lär en Kungl. Maj:ts åtgärd härför icke erfordras.

Under förutsättning att av den nu ifrågavarande ökningen av oljeproduktionen allenast 4,000 ton anses böra falla på Kinnekulleverket måste oljeutvinningen vid Kvarntorp ökas med icke mindre än 40,000 ton eller från nuvarande 30,000 till 70,000 ton. Den av ökad kraftförbrukning och starkt minskad import av fossilt bränsle förorsakade knappheten på elektrisk energi har medfört att Ljungströmsmetoden, vilken för sitt användande kräver riklig tillgång till dylik energi, icke kan tagas i anspråk i den utsträckning, som eljest — med hänsyn till att vid en utbyggnad enligt denna metod kostnaderna samt åtgången av arbetskraft och materiel bli jämförelsevis ringa — varit önskvärd. Jag anser mig för närvarande icke böra beräkna att större kvantitet olja än 22,000 ton per år, eller således den i marinförvaltningens och bolagsstyrelsens gemensamma skrivelse den 3 oktober 1942 i sådant hänseende föreslagna mängden, skall utvinnas med tillämpning av denna metod. Detta innebär, att ytterligare 18,000 ton måste uttagas genom ugnstillation. Av bolagsstyrelsens senaste yttrande framgår, att hinder härför icke torde möta. Enligt det i yttrandet framlagda förslaget skulle ugnbeståndet vid Kvarntorp utökas med dels en och en halv Berghugn, dels en halv Rockesholmsugn och dels en IM-ugn, den sistnämnda avsedd för torrdestillation av de noduler, som skulle erhållas vid en i utbyggnadsförslaget jämväl ingående anläggning för nodulisering av den vid tillverkningen fallande skifferstybben. Dessa anläggningar jämte tillhörande anordningar ha i förslaget beräknats draga en kostnad av tillhoppa 10,000,000 kronor, vartill, därest Berghugnarnas lågtrycksångpannor ersattes med s. k. La Montångpannor, skulle komma ytterligare 777,000 kronor. Vad ångpanneutbytet beträffar förtjänar särskilt påpekas, att detta enligt styrelsens beräkningar skulle medföra en ökning av Berghugnarnas oljeproduktion med minst 10 procent och en högst avsevärd förbättring av deras ångalstrande förmåga. Härav skulle i sin tur följa dels en helt utanför nu gjorda beräkningar fallande ökning av den totala oljeproduktionen med cirka 2,000 ton och dels — under förutsättning att ångcentralen i motsvarande mån utbygges — en förbättrad egen kraftförsörjning och minskad risk för driftstörningar på grund av svårigheter för vattenfallsstyrelsen att leverera elektrisk kraft. Vidare skulle enligt bolagsstyrelsens nu ifrågavarande förslag Ljungströmsanläggningen draga en engångskostnad av 3,100,000 kronor samt de för hela utbyggnadsprojektet gemensamma utgifterna — kostnaden för nyssberörda utvidgning av ångcentralen däri inräknad — uppgå till (9,200,000 + 723,000 + 2,830,000 =) 12,753,000 kronor. Å sistnämnda belopp skulle emellertid enligt styrelsens mening tills vidare kunna inbesparas 1,930,000 kronor genom att uppskjuta anläggandet av det ena av de båda svavelverk, vilka med 3,860,000 kronor ingå i styrelsens kostnadsräkning. De gemensamma utgifterna skulle då stanna vid 10,823,000 kronor och hela utbyggnaden kosta (10,777,000 + 3,100,000 + 10,823,000 =) 24,700,000 kronor.

Jag anser mig kunna tillstyrka Kvarntorpsverkets utbyggande enligt bolagsstyrelsens senaste förslag med nu angivna, av styrelsen förordade modifieringar och har icke funnit något att erinra mot kostnadsberäkningarna.

De medel, vilka således enligt min mening nu böra anvisas för skifferolje-

industriens utvidgning, uppgå till sammanlagt (500,000 + 400,000 + 24,700,000 =) 25,600,000 kronor. Som det torde vara lämpligt, att — oavsett tidpunkten för Kinnekulleverkets överlåtande — vidtagandet av därstädes erforderliga åtgärder för utbyggnaden anförtros åt skifferoljebolaget, lärer sistnämnda belopp i sin helhet böra ställas till detta bolags förfogande. Härför synes antingen aktieteckning eller lån kunna komma i fråga. Av dessa båda alternativ finner jag det senare vara att föredraga.

Utbetalningen av lånet bör ske i den mån medel för anläggningarnas utförande erfordras och med belopp varje gång som statskontoret efter framställning av bolaget bestämmer. Å lyftat lånebelopp torde böra utgå ränta, förslagsvis beräknad efter tre procent om året från lyftningsdagen. Jag förutsätter dock, att frågan om förräntningen av detta lån upptages till omprövning vid den översyn och värdering av vissa statens aktieinnehav och andra investeringar som — enligt vad jag framhållit vid behandlingen av frågan om samordnande av flottans skifferoljeverk och den av skifferoljebolaget bedrivna verksamheten — torde bliva aktuell, när förhållandena medgiva en avveckling av krishushållningen. Vad återbetalningen av lånet beträffar lärer med hänsyn till ovissheten rörande prisutvecklingen på oljemarknaden någon viss amorteringsplan icke nu böra fastställas. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att tillse, att lånet infrias i den mån medel därtill stå till bolagets förfogande. Lånebeloppet synes alltså böra vara betalbart vid anfordran. Vid det förhållandet, att låntagaren är ett statligt bolag, torde någon säkerhet för lånet icke erfordras.

Jag förutsätter slutligen, att de bostadsbyggnader, vilka av egnahemsstyrelsen uppförts till Kinnekulleverket för medel, som av 1941 års riksdag anvisats från fonden för förlag till statsverket, få överlåtas till skifferoljebolaget. I fråga om de ändringar i kapitalredovisningen, som därav må förändras, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles meddela beslut.

På grund av rådande svårigheter att genom import säkerställa landets behov av flytande bränslen är det en angelägenhet av utomordentlig vikt, att åtgärder från statsmakternas sida vidtagas för att i största möjliga utsträckning utnyttja och främja den inhemska oljeproduktionen. Främst komma då i fråga de redan befintliga skifferoljeverken å Kinnekulle och i Kvarntorp. I samband med anvisande av medel till bildande av Svenska skifferoljeaktiebolaget uttalade 1940 års urtima riksdag önskvärdheten av att staten i en eller annan form samordnade de krafter, som arbetade på att nyttiggöra landets skifferoljetillgångar. Utskottet vill uttala sin tillfredsställelse över att förslag i sådant syfte nu framlagts.

Förslaget innebär, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle sammanslås med Svenska skifferoljeaktiebolaget, vilket bolag för framtiden skulle svara för driften såväl vid Kinnekulle som vid Kvarntorp. Överförandet bör enligt föredragande statsrådets mening ske i den formen, att bolagets aktiekapital ökas med visst belopp och att däremot svarande aktier utgivas till staten.

Utskottet finner förslaget om ett samordnande av flottans skifferoljeverk och den av Svenska skifferoljeaktiebolaget bedrivna verksamheten vara ägnat att ur flera synpunkter tjäna skifferoljeindustriens utveckling. Genom att de båda verken ställas under en gemensam ledning kunna de med skif-

Utskottet.

feroljeframställningen sammanhängande problemen behandlas på ett mera enhetligt sätt än vad hittills varit fallet. Härigenom kan verksamheten bättre rationaliseras till fördel i såväl ekonomiskt som produktionsmässigt avseende. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka den ifrågasatta sammanslagningen och har i princip icke något att erinra mot det föreslagna sättet för genomförandet av densamma. Några bärande skäl för att med avgörandet av frågan om en sammanslagning låta anstå, såsom i motionen II: 296 yrkats, synas utskottet icke föreligga. Utskottet avstyrker fördenskull motionen. De militära myndigheternas anspråk på medbestämmanderätt i fråga om bolagets förvaltning anser utskottet i likhet med föredragande statsrådet böra övervägas i samband med sammanslagningens slutliga genomförande.

I syfte att skapa ökade förutsättningar för en vidgad oljeutvinning vid företagen i fråga föreslås nu åtgärder för en utbyggnad av skifferoljeindustrien, så att den för närvarande sammanlagda oljeutvinningen vid Kinnekulle- och Kvarntorpsverken, motsvarande en årsproduktion av 37,000 ton, skulle ökas till 81,000 ton. Av ökningen skulle 4,000 ton falla på Kinnekulleverket och 40,000 ton å oljeverket vid Kvarntorp. Av sistnämnda produktion avses 22,000 ton böra utvinnas genom den s. k. Ljungströmsmetoden. För att möjliggöra en dylik produktionsökning erfordras en omläggning av brytningen vid Kinnekulleverket och utvidgning av ugnsanläggningen i Kvarntorp. Vid en utbyggnad av landets skifferoljeindustri enligt nämnda förslag skulle kostnaderna uppgå till 25,200,000 kronor, varav 500,000 kronor beräknas för Kinnekulleanläggningen och 24,700,000 kronor å Kvarntorpsverkets utbyggnad. Mot det av föredragande statsrådet förordade utbyggnadsprogrammet har utskottet icke funnit anledning till erinran liksom ej heller mot den verkställda kostnadsberäkningen. Utskottet tillstyrker vidare, att ett belopp av 400,000 kronor anvisas för möjliggörande av en som erforderlig avsedd utvidgning av bostadsbeståndet vid oljeverket å Kinnekulle.

Såsom föredragande statsrådet erinrat anvisade 1941 års riksdag ett anslag av 1,350,000 kronor till utvidgning av Kinnekulleverket, av vilket belopp 700,000 kronor avsåges till uppförande av ugnar för destillering av skifferstybb. På anförda skäl tillstyrker utskottet, att sistnämnda belopp må i stället användas för uppförande vid Kinnekulleverket av en anläggning för nodulisering (brikettering) av skifferstybb.

De sammanlagda kostnaderna för skifferoljeindustriens utvidgning skulle alltså uppgå till 25,600,000 kronor, vilket belopp utskottet anser sig böra med hänsyn till de rådande utomordentliga förhållandena föreslå riksdagen att anvisa. I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet, att detta belopp bör i sin helhet ställas till förfogande för skifferoljeaktiebolaget, som jämväl skulle handhava utbyggnaden å Kinnekulle. Vid övervägande huruvida aktie-teckning eller lån bör komma i fråga, har utskottet i likhet med föredragande statsrådet funnit sistnämnda alternativ vara att föredraga. Med avseende å lånebestämmelserna ansluter sig utskottet till vad föredragande statsrådet härutinnan anfört.

Utskottet förutsätter såsom självklart, att ett nedläggande av ettdera av de båda skifferoljeverken icke sker utan att frågan härom underställts riksdagens prövning.

Föredragande statsrådets förslag i de delar, varom utskottet ovan icke särskilt uttalat sig, hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Under återopandande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 296,

a) medgiva, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle må i huvudsaklig överensstämmelse med de av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 januari 1943 uppdragna riktlinjerna överföras till Svenska skifferoljeaktiebolaget samt att Kungl. Maj:t må vidtaga i samband därmed erforderliga åtgärder;

b) till *Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 25,600,000 kronor.

Stockholm den 26 februari 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Gränebo, Torsten Ström, Sven Larsson, Karl Andersson, friherre De Geer, Björkman, Aqvist, Boman, Gillström* och *Ekströmer*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Danielsson, Ward, Persson* i Falla, *Lindberg* i Umeå, *Bergström, Wallentheim, Lindholm, Lundberg* i Hälsingborg och *Pettersson* i Dahl.

Reservationer:

1:o) av herrarna *Torsten Ström, Sven Larsson, Karl Andersson, Törnkvist* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag om en sammanslagning av flottans skifferoljeverk å Kinnekulle och Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar i Kvarntorp finner sig utskottet icke kunna tillstyrka. I första hand torde tidpunkten för en dylik genomgripande reform icke nu vara lämplig. Betydande arbetsuppgifter föreligga för närvarande för de båda driftsledningarna, och den utvidgning av skifferoljeindustrien, som avses att med det snaraste företagas, kommer att ställa ytterligare anspråk på desamma. Att innan den ifrågasatta utbyggnaden kommit till stånd och driften stabiliserats vidtaga en omläggning av regimen synes utskottet vara i hög grad betänkligt. Det avbrott i arbetskontinuiteten, som därvid uppstår, måste komma att menligt inverka på produktionskapaciteten. Under nuvarande förhållanden synes det utskottet vara ur flera synpunkter att föredraga, att de båda företagen få tillsvidare liksom hittills arbeta under skilda ledningar, varigenom de bättre kunna ägna sig åt att nyttiggöra var för sig vunna erfarenheter för lösandet av de med en oljeframställning sammanhängande tekniska problemen och forskningsuppgifterna. Framhållas må vidare att såväl produktion som forskningsarbete snarare torde stimuleras genom att konkurrensen vidmakthålles de båda företagen emellan för uppnående av bästa möjliga resultat. Huruvida överhuvud taget införandet av en central ledning för skifferoljeindustrien kan anses vara till fördel i ekonomiskt och produktionsmässigt avseende synes kunna ifrågasättas. Några vägande skäl härför hava enligt utskottets mening icke anförts. Emellertid är detta en fråga, som enligt utskottets mening bör tagas under närmare omprövning sedan fredliga förhållanden inträtt, då större erfarenhet vunnits och bättre förutsättningar äro för handen att kunna överblicka och bedöma möjligheterna för upprätthållandet av en bärkraftig inhemsk skifferoljeindustri.

Av det anförda framgår, att utskottet i likhet med motionären anser, att någon sammanslagning av de båda skifferoljeverken icke nu bör komma till stånd. Den i ämnet väckta motionen tillstyrkes alltså av utskottet.

I syfte — — — å Kinnekulle.

Såsom föredragande — — — av skifferstybb.

De sammanlagda kostnaderna för skifferoljeindustriens utvidgning skulle enligt det anförda uppgå till 25,600,000 kronor, vilket belopp utskottet anser sig böra med hänsyn till de rådande utomordentliga förhållandena föreslå riksdagen att anvisa. Det för Kvarntorpsverkets utbyggnad erforderliga beloppet av 24,700,000 kronor torde ställas till Svenska skifferoljeaktiebolagets förfogande, därvid låneformen synes vara att föredraga framför aktie-teckning. Med avseende å lånebestämmelserna ansluter sig utskottet till vad föredragande statsrådet härutinnan anført. Återstoden, eller 900,000 kronor,

som avsetts för bestridande av kostnader för markförvärv m. m. vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle, torde böra under särskilt anslag anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) avslå Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma avser överförandet av flottans skifferoljeverk å Kinnekulle till Svenska skifferoljeaktiebolaget;

b) till *Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 24,700,000 kronor;

c) till *Markförvärv m. m. för flottans skifferoljeverk å Kinnekulle* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor;»

2:o) av herr *Svensson* i Grönvik.
